

Μάρω Παντελίδου-Μαλούτα, *Το Φύλο της Δημοκρατίας. Ιδιότητα του Πολίτη και Έμφυλα Υποκείμενα*, Σαββάλας, Αθήνα 2002

Είναι γεγονός ότι στους περισσότερους κοινωνικούς σχηματισμούς υπάρχει η έννοια του έμφυλου διπολισμού στα πλαίσια της γενικότερης οργάνωσης της κοινωνίας, έννοια που νομιμοποιείται και θεμελιώνεται μέσα από και επάνω σε ιδεολογικές και πολιτισμικές κατασκευές. Ειδικότερα στις Δυτικές κοινωνίες εξακολουθεί να επικρατεί ακόμα η αντίληψη ότι το φύλο υπάρχει σε δεδομένη αναλογία και αντιστοιχία με τους φυσικούς κανόνες και, κατά συνέπεια, η αναλογία αυτή υπαγορεύει στάσεις, συμπεριφορές, ηθικούς κώδικες και συγκεκριμένες ικανότητες. Ως εκ τούτου, οι γυναίκες και οι άντρες προσορίζονται, μέσω μιας βιολογικοποιημένης γενίκευσης, να ασχοληθούν με επιμερισμένες αρμοδιότητες, οι οποίες θεωρούνται εξ ορισμού νομοτελείαιες, μόνιμες και κυρίως ως προκύπτουσες από τις «ανάγκες» της κοινωνίας.

Η μελέτη της Μ. Παντελίδου-Μαλούτα, με έναν ευφυή και απλό τρόπο αναδεικνύει την έμφυλη ασυμμετρία, η οποία έλκει την προέλευσή της από αυτήν ακριβώς την πο-

λιτισμική κατασκευή, στο επίπεδο της πολιτικής εξουσίας, όπως αυτή ασκείται στα συμφραζόμενα μιας ανδροκρατικά θεμελιωμένης δημοκρατίας. Τη στιγμή που το δημοκρατικό πολίτευμα σε θεωρητικό επίπεδο κατοχυρώνει την ελεύθερη πολιτική βούληση και έκφραση του πολίτη, δεν καθιστά δυνατή την απάλειψη των έμφυλων προκαταλήψεων, πράγμα που ανοίγει έμμεσα την κερκόπορτα της κοινωνικής ανισότητας και διαιώνίζει το ασύμβατο ανάμεσα στην πολιτική έννοια της ισότητας και την πολιτισμική δόμηση της έμφυλης ασυμμετρίας. Το ζήτημα της πολιτικής ισότητας ανεξαρτήτως φύλου αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς η συγγραφέας καταδεικνύει ότι αυτή έχει κυρίως ρίζες πολιτισμικού χαρακτήρα, οι οποίες διοχετεύονται μέσα από μια σειρά ανδροκρατούμενων δομών στο ευρύτερο πολιτικό πεδίο. Κατά συνέπεια, το γυναικείο φύλο αντιμετωπίζεται, σε μια ακόμη περίπτωση, ως υποδεέστερο και συμπληρωματικό του αντίστοιχου ανδρικού, σε νομικό και δομικό επίπεδο.

Το γεγονός αυτό έχει σημαντικές, ωστόσο, συνέπειες για την ίδια την έννοια της ιδιότητας του πολίτη. Στο μέτρο που η γυναικεία φωνή βρίσκεται στο περιθώριο της λήψης των αποφάσεων και στις παρυφές του δημόσιου πολιτικού βίου και λόγου, η συμμετοχική μας δημοκρατία επιφυλάσσει εκ των προτέρων τον αποκλεισμό ενός μεγάλου αριθμού συμπολιτών μας από τη χρήση εκείνων των δικαιωμάτων που απορρέουν από την εν λόγω ιδιότητα. Εάν αυτό συμβαίνει, οφείλεται στο γεγονός της επιβολής μιας κοινωνικής κατασκευής η οποία προτάσσει την ανδρική κοσμοθεώρηση σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής δράσης και προδιαγράφει, ως φυσικοποιημένη αλήθεια, τη νομιμοποίηση μιας σχέσης κυριαρχίας με τις αντίστοιχες πρακτικές που αυτή συνεπάγεται.

Στο πλαίσιο αυτό, η λύση για το ξεπέραςμα του διαχωρισμού αυτού δεν είναι η μεγιστοποίηση του αριθμού συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων και πολιτικής εκπροσώπησης με τον τρόπο που τα πολιτικά κόμματα το κάνουν, με σκοπό να δώσουν μια επίφαση δημοκρατικότητας στην ανδροκρατική πολιτική τους δομή. Η διατύπωση του πολιτικού και κοινωνικού αιτήματος της αύξησης της γυναικείας συμμετοχής, ως τέτοιου, θα σήμαινε την αναπαραγωγή της ισχύουσας διπολικότητας που θεμελιώνει την ανισότητα καθώς ο όρος πολίτης στη συγκεκριμένη περίπτωση θα μετέλιπτε, όπως άλλωστε γίνεται, σε μια κοινωνική κατηγορία. Από τη στιγμή, ωστόσο, που αναφερόμαστε σε κατηγορίες τέτοιου είδους αυτομάτως νομιμοποιούμε τις πολιτισμικά και πολιτικά επιβαλλόμενες έμφυλες ιεραρχίες. Στο πλαίσιο αυτό είναι εξόχως σημαντικό να αναρωτηθεί κανείς σχετικά με τον τρόπο που τα έμφυλα ενεργά υποκείμενα θα μπορούσαν να

χρησιμοποιήσουν τις κρατικές δομές για να αξιοποιήσουν προς όφελός τους όλες τις δυνατότητες πολιτικής διεκδίκησης και πως αυτά θα συνέβαλαν στην ανατροπή της αφελούς αντίληψης ότι αρκούν θεσμικού χαρακτήρα ρυθμίσεις για να εξαλειφθεί σταδιακά η έμφυλη ανισότητα.

Ο απορρέων προβληματισμός δεν έχει να κάνει μόνο με την πολιτική υποαντιπροσώπηση του γυναικείου φύλου, αλλά συνεπάγεται και την αναλυτική εξέταση του μηχανισμού στον οποίο παραπέμπει, την ίδια τη δόμηση της ασυμμετρίας σε τελευταία ανάλυση. Αυτή δεν έχει μόνο πολιτική διάσταση, αλλά, όπως αποδεικνύει η συγγραφέας, διαμεσολαβεί όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δράσης, καθόσον τα ενεργά υποκείμενα δεν είναι πολιτικά όντα μονάχα αλλά συμμετέχουν, ή φαίνεται να συμμετέχουν, σε μια σειρά από δομές και θεσμούς. Το γεγονός της ανισότητας αφεαυτής θέτει, κατά συνέπεια, υπό κρίση την ίδια την ποιότητα της δημοκρατίας στο δυτικό κόσμο μιας και βασική προϋπόθεση για τη δημοκρατική λειτουργία του πολιτεύματος είναι η επί της ουσίας εξασφάλιση της ισότητας των πολιτών σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής δράσης. Έτσι, η ουσιαστική δημοκρατική λειτουργία έχει ως θεμελιακό προαπαιτούμενο το σεβασμό του δικαιώματος όλων, ανδρών και γυναικών, να συγκροτούνται ως υποκείμενα και να έχουν το δικαίωμα της αυταξίας τους. Η προϋδασμένη δημοκρατία δεν είναι δημοκρατία για όλους. Όπως, ωστόσο, αναφέρει χαρακτηριστικά η συγγραφέας, για να γίνει αυτό χρειάζεται να απελευθερωθεί κανείς από την ταυτοτητα με την οποία έχει ανατραφεί. Το ίδιο, κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο να γίνει μελλοντικά για το ανδροκρατικό δημοκρατικό πολίτευμα.

Στο πλαίσιο αυτό η μελέτη της συγγρα-

φέως στοχεύει από τη μια στο να αναδείξει ότι τα έμφυλα υποκείμενα εντάσσονται σε κοινωνικές σχέσεις, οι οποίες μέσα από τους μηχανισμούς της κυρίαρχης ιδεολογίας και κουλτούρας εκβάλλουν στην πολιτική περιθωριοποίηση των γυναικών, πράγμα που συνιστά και πρόβλημα δημοκρατίας. Από την άλλη, επιχειρεί να φέρει στο φως τα δεδομένα της συζήτησης σχετικά με τη στρατηγική εξάλειψης του έμφυλου διπολισμού, ως ενός ακόμη βήματος στην προοπτική βελτίωσης των όρων άσκησης του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Προϋπόθεση για αυτό δεν είναι μονάχα ο εντοπισμός του προβλήματος, αλλά σύμφωνα με τη συγγραφέα και το τι σημαίνει για τη δημοκρατία η ύπαρξη των έμφυλων υποκειμένων. Θεωρώ ότι μία από τις αναλυτικές αρετές της μελέτης αυτής εντοπίζεται σε αυτή ακριβώς τη σημασία, καθώς

αυτό που προτείνεται είναι το ξεπέραςμα του δεδομένου, του αυτονόητου της κοινής λογικής, όπως θα έλεγε ο Γκράμσι, ώστε να ανακαλύψουμε και να μεταμορφώσουμε εκείνο το είδος πολιτικής τεχνολογίας που επιβάλλει συγκεκριμένους τρόπους πρόσληψης της πραγματικότητας. Μέσα από αυτή την οπτική η συγγραφέας προσφέρει ένα κείμενο το οποίο συμβάλλει ουσιαστικά, μέσα από το πεδίο της πολιτικής επιστήμης και μέσω της απλής και ουσιαστικής του γραφής, στη συζήτηση που διεξάγεται στα πλαίσια και άλλων επιστημονικών πειθαρχιών σχετικά με το φύλο, όπως της Ιστορίας και της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, οδηγώντας σε ένα νέο προβληματισμό για την επαναδιαπραγμάτευση της έννοιας των έμφυλων κοινωνικών σχέσεων.

Εμμανουήλ Σπυριδάκης